МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та менеджменту
Кафедра менеджменту та маркетингу

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

СЛОЇКОВА Марія Анатоліївна

УДК 336:338.24:334.72

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПРАТ «ЛІКТРАВИ»

Спеціальність 073 – Менеджмент
Подається на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Слоїкова М. А.
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи
Бездітко Олена Євгенівна
к.е.н. доцент

Житомир – 2023

АНОТАЦІЯ

Слоїкова М.А. Управління фінансовими ресурсами ПРАТ «Ліктрави». – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр» за спеціальністю 073 «Менеджмент». – Поліський національний університет Міністерства освіти і науки України, 2023.

У кваліфікаційній роботі розкрито основні теоретичні і практичні аспекти управління фінансовими ресурсами виробничого підприємства. Запропоновано практичні рекомендацій щодо оптимізації фінансових ресурсів підприємства. Створено прогнозну модель суми фінансових ресурсів досліджуваного підприємства на найближчі два роки.

Ключові слова: управління, фінансові ресурси, джерела формування фінансових ресурсів.

ANNOTATION

Sloikova M. Management of financial resources of PJSC «Liktravy». – Manuscript.

Thesis for obtaining – Master qualification in specialty 073 Management – Polissia National University, Zhytomyr, 2023.

The main theoretical and practical aspects of managing the financial resources of a manufacturing enterprise are revealed in the qualification work. Practical recommendations on optimization of financial resources of the enterprise are offered. A forecast model of the amount of financial resources of the investigated enterprise for the next two years was created for.

Keywords: management, financial resources, sources of formation of financial resources.

ЗМІСТ

ВСТУП 4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА 7
1.1. Сутність фінансових ресурсів підприємства та джерела їх формування... 7
1.2. Управління фінансуванням бізнесу за ретроспективною і перспективною моделями 9
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РІВНЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПРАТ «ЛІКТРАВИ» 12
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства..... 12
2.2. Досягнутий рівень управління фінансовими ресурсами ПрАТ «Ліктрави» 15
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПРАТ «ЛІКТРАВИ»..... 18
3.1. Шляхи оптимізації структури фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави» ... 18
3.2. Удосконалення управління фінансовими ресурсами ПрАТ «Ліктрави» . 19
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ 24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 26
ДОДАТКИ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Для ведення господарської діяльності підприємство повинно мати відповідні матеріальні та грошові ресурси. Матеріальна і грошова сфери діяльності компанії взаємопов'язані. Наявність у необхідному обсязі фінансових ресурсів, а також їх ефективне використання обумовлюють хороше фінансове становище підприємства, визначають його фінансову стійкість, ліквідність та платоспроможність. Фінансові ресурси необхідні компаніям для втілення власних численних виробничих та невиробничих планів: постійного придбання необхідних виробничих запасів, виплати оплати праці працівників підприємства, своєчасних розрахунків з державою та іншими підприємствами, створення різних грошових фондів. Фінансові ресурси використовуються для фінансування інвестицій, метою яких є створення конкретних матеріальних ресурсів, які, у свою чергу, використовуються для здійснення виробничих або організаційних процесів, у результаті яких виробляється продукція, яка є джерелом грошових надходжень. Забезпечення правильного балансу активів дозволяє уникнути «застій» ресурсів у матеріалах, готовій продукції чи основних засобах. Високих фінансових результатів досягають ті підприємства, які не тільки мають найсучаснішу технічну оснащеність і розвинуті ринки збуту, але оптимізують залучені фінансові ресурси.

Аналіз останніх досліджень. Фінансові ресурси підприємства досліджували: О.С. Анікіна, Л. І. Бровко, Є. І. Бровко, С. І. Василішин, К. О. Великих, А.Є. Громова, Г. В. Даценко, Г. М. Запша, І.А. Козачок, І. М. Клімович, І.С. Коваль, О. О. Крижановський, Матєйченко, А. О. Мельник А. М. Морозюк, Т.О. Олійник, Т. М. Паянок, В. В. Писаренко, Н. О. Рибалко, І.В. Рудченко, Ю. О. Русіна, Д.Е. Сінановича та інші.

Мета та завдання дослідження. Метою написання кваліфікаційної роботи є управління фінансовими ресурсами на виробничому підприємстві.

Для того, щоб поставлена мета була досягнута, слід виконати наступні завдання:

– дослідити сутність фінансових ресурсів;

– розкрити підходи до управління фінансуванням бізнесу;

– оцінити наявність фінансових ресурсів на підприємстві обраному для дослідження;

– проаналізувати рівень управління фінансових ресурсів на підприємстві обраному для дослідження;

– запропонувати напрямки ефективного управління фінансовими ресурсами на підприємстві обраному для дослідження;

– спрогнозувати фінансові ресурси на підприємстві обраному для дослідження.

Об'єкт і предмет дослідження. *Об'єктом дослідження* є фінансова діяльність ПрАТ «Ліктрави» м. Житомир з управління фінансовими ресурсами. Предметом дослідження є процес управління фінансовими ресурсами на підприємстві обраному для дослідження.

Методи дослідження. Методологічною основою написання роботи стало використання загальнонаукових *методів* (індукції, аналізу, синтезу), статистичних *методів* (рядів динаміки, табличний і графічний, абсолютних і відносних величин) та специфічних *методів* (Монте-Карло, Золоте правило фінансування).

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи послужили здобутки вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері управління фінансовими ресурсами підприємств. *Базою аналітичної роботи* послужили фінансова звітність та інші документи ПрАТ «Ліктрави», спостереження та висновки автора, отримані під час дослідження.

Особистий внесок здобувача. Розроблено практичні рекомендацій по управлінню фінансовими ресурсами досліджуваного підприємства, а також проведено прогноз фінансовим ресурсів на перспективу.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Теоретичні і практичні положення по тематиці кваліфікаційної роботи були наведені в доповідях автора такої тематики:

- Аналіз складу і структури фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави» (всеукраїнська науково-практична конференція «Економіка та підприємництво в умовах сучасних викликів», 2023 р.) [1];

- Моделі фінансування бізнесу (збірник наукових праць «Моделі фінансування бізнесу. Механізми управління розвитком територій», 2022 р.) [3];

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Основний текст кваліфікаційної роботи викладено на 30 сторінках основного тексту. Результати проведених досліджень наведено в 10 таблицях, графічна частина містить 7 рисунків. Дослідження включає такі структурні елементи: вступ, три основних розділи, загальні висновки та список використаних джерел (41 найменування), додатки (4 найменування).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність фінансових ресурсів підприємства та джерела їх формування

Фінансовий стан будь-якого підприємства значною мірою є результатом наявних у нього активів та їх структури. Ці ресурси залучають конкретний капітал, попит на який зростає пропорційно їх вартості. Невикористані фінансові ресурси створюють непотрібні витрати, які зменшують фінансовий результат та негативно впливають на ефективність діяльності суб'єкта господарювання. Одним з елементів уникнення негативного впливу є діагностика структури власності та капіталу. Вивчення структури фінансових ресурсів дає можливість розпочати дії, спрямовані на покращення кругообігу усього капіталу. Значний вплив на фінансовий стан підприємств має структура джерел фінансування активів, яка називається структурою фінансових ресурсів.

Для більш ефективного управління фінансовими ресурсами, визначимо їх сутність. Дане питання досліджувала значна кількість авторів, розглянемо деякі з них.

В економічній літературі дається поняття фінансових ресурсів: «Фінансові ресурси підприємства – це власний, позиковий та залучений капітал компанії» [25]. Фінансист Д. Е. Сіанович акцентує, що фінансові ресурси можна визначити як сукупність грошових коштів, що перебувають у власності держави або компанії, які на безповоротній підставі спрямовуються на поліпшення добробуту народу та розвиток бізнесу відповідно [35].

Вітчизняний автор Т. В. Гавриленко вважає, що фінансові ресурси - грошові доходи та накопичення, що знаходяться в розпорядженні виробничих підприємств, вчений вказав що позикові кошти теж є певною частиною фінансових ресурсів [8]. Фінансові ресурси господарюючих суб’єктів, як

вважають Бровко Л. І., Бровко Є. І. Та Крижановський О. О., це усі кошти, які компанія отримала від засновників, банків і фінансових установ або від споживачів [5, с. 59].

Під фінансовими ресурсами підприємств, як показує дослідження Василішина С. І. слід розуміти суму вартісного вираження джерел формування активів, яка забезпечує безперебійність операційного циклу, обслуговує його та є складовою фінансової економічної безпеки господарюючого суб`єкта [6, с. 126]. Дослідження Великих К. О., дало можливість стверджувати, що результатом формування фінансових ресурсів є їх перевтілення у капітал підприємства, який з погляду аналізу може розглядатися як оцінка пасивів чи іншими словами джерел формування активів [7, с. 124].

Фінансові ресурси як об'єкт управління залежно від джерела залучення поділяються: на власні, позикові та залучені. Різні джерела створення фінансового капіталу компанії показані в додатку А.1-А.4. Причому процес управління цими коштами має особливості, пов'язані з ризиком використання цих коштів, і навіть вартістю чи ціною даного капіталу. У свою чергу фінансові відносини також поділяються залежно від мети використання фінансових коштів (формування власних фінансових фондів, інвестування в цінні папери тощо) та зобов'язань, що лежать в їх основі (відносини з бюджетом, з кредитними інститутами, страховими компаніями тощо). Також ці відносини доцільно розділити на внутрішні, пов'язані з розподілом та використанням фінансових коштів усередині підприємства, та зовнішні, зумовлені взаємовідносинами з різними суб'єктами ринку.

Як показує світова практика, розвиток лише за рахунок свої власних ресурсів може зменшити деякі фінансові ризики у бізнесі, але при цьому відчутно знижує швидкість збільшення розміру бізнесу, насамперед виручки. Навпаки, залучення додаткового позикового капіталу за якісного фінансового управління може відчутно впливати на доходи виробничих підприємств [35].

Можна підсумувати, що підприємства формують власні фінансові ресурси та залучають чи позичають внутрішні і зовнішні фінансові ресурси

маючи на меті покращення діяльності підприємства, а оцінка ефективності використання та оптимальності складу фінансових ресурсів є необхідною для розробки планів і прогнозів.

1.2. Управління фінансуванням бізнесу за ретроспективною і перспективною моделями

На підприємстві система управління фінансами будується в залежності від організаційно-правової форми підприємства та його контрагентів, позицій на ринку по відношенню один до одного, законодавчої чи ринкової ситуації. До факторів, що впливають на управління фінансами, є: масштаб діяльності підприємства, склад та структура його активів, співвідношення основних та оборотних коштів, галузеві особливості та технологія виробництва, забезпеченість власним капіталом, структура позикового фінансування, рентабельність виробничої діяльності та ін. [5, с.75].

Підвищення ефективності роботи підприємства, збільшення фінансових ресурсів в обороті та їх ефективне використання залежить від оптимального співвідношення складових капіталу (власного та позикового), саме тому необхідно проаналізувати структуру джерел підприємства та оцінити ступінь фінансової стійкості та фінансового ризику[3].

Для ведення господарської діяльності підприємство повинно мати відповідні матеріальні та грошові ресурси. Високих фінансових результатів досягають ті підприємства, які не тільки мають найсучаснішу технічну оснащеність і розвинуті ринки збуту, але оптимізують залучені фінансові ресурси.

Вивчення літературних джерел [18, 33, 41] показало, що при здійсненні господарської діяльності підприємство може використовувати одну з двох моделей фінансування своєї діяльності, а саме: ретроспективну модель і перспективну модель.

Модель ретроспективного фінансування характеризується попереднім збором необхідних коштів і подальшим їх витрачанням. Перш ніж прийняти будь-яке рішення, компанія вивчає стан фінансових ресурсів і ставить його реалізацію в залежність від їх оцінки. Суб'єкт господарювання ухиляється від кредитів і позик. Таким чином він мінімізує фінансовий ризик. Цей спосіб фінансування не залежить від позикового капіталу. При цьому масштаби здійснюваної діяльності, а також її розвиток суворо визначаються наявними грошовими ресурсами та темпами їх примноження, що залежить від обсягу створюваної додаткової вартості та можливості отримання додаткових коштів шляхом випуску нових акцій або збільшення статутного капіталу. Обмежуючись власними фінансовими ресурсами, компанія відмовляється від можливості примножити свій прибуток шляхом залучення позикового капіталу для фінансування своєї діяльності. Така модель фінансування в умовах сучасної економіки використовується рідко. Іноді використовується окремими підприємствами, які ведуть господарську діяльність у невеликих масштабах [3].

Перспективна модель протилежна ретроспективній моделі. Характеризується залученням позикового капіталу у формі кредитів, позик, лізингу тощо. Підприємство, яке має обмежені власні фінансові ресурси, часто використовує позикові кошти. Таким чином, компанія збільшує можливості саморозвитку. Рішення, які приймає підприємство, не визначаються станом власних грошових коштів. При оцінці можливостей фінансування конкретних рішень враховується також наявність залучених чи позичених фінансових ресурсів. Часто ті чи інші рішення приймаються через наявність позикових коштів. Така Модель фінансування сучасних підприємств з використанням позикових коштів є поширеною. Це створює можливість динамізації процесів розвитку багатьох компаній.

В умовах високої конкуренції такі очікування можуть стати причиною виходу з бізнесу. Певні рішення, пов'язані з продуктом, його просуванням і підвищенням якості, не можна відкладати надовго. У багатьох випадках це

може означати втрату покупців. Можливість використання позикових коштів дозволяє зберегти або покращити свої позиції на ринку.

Однак перспективне фінансування передбачає значно вищий фінансовий ризик порівняно з попередньою моделлю. Підприємство не тільки зобов'язане повернути позичені гроші в узгоджений термін, але й зобов'язане сплатити певний відсоток, джерелом якого є економічний надлишок (прибуток), отриманий від здійснюваної господарської діяльності.

У разі прийняття неправильних рішень або їх меншої ефективності (порівняно з очікуваним рівнем) досягнутий економічний надлишок може бути недостатнім для фінансування відсотків. Часто може виявитися, що повністю відшкодувати витрати, понесені у зв'язку з виробничими або інвестиційними рішеннями, неможливо. Фінансова неспроможність не звільняє суб'єкта господарювання від обов'язку погашення взятих позик і кредитів та сплати обумовлених відсотків. У таких ситуаціях виникла заборгованість може прискорити банкрутство підприємства.

У перспективній моделі дуже легко перетнути межу «забезпеченого боргу», тим більше, що таку межу важко чітко визначити. Це залежить від багатьох факторів, які у випадку різних компаній мають різну вагу. Тому керівництво компанії може легко втратити контроль над фінансовими процесами. Надмірне залучення позикового капіталу викликає проблеми з його своєчасним обслуговуванням. Договірні терміни оплати минають, після чого кредитори позикового капіталу починають нараховувати пеню за прострочення. Вони збільшують борги та поглиблюють проблеми з виплатами. Підприємства не можуть отримати нові кредити для погашення попередніх боргів. Підприємство стає ненадійним партнером.

Вибір фінансування бізнесу залишається за власниками компанії і здійснюється на їх розсуд.

Отже, при управлінні фінансовими ресурсами підприємство може використовувати одну з двох моделей фінансування своєї діяльності, а саме: ретроспективну модель і перспективну модель.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РІВНЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПРАТ «ЛІКТРАВИ»

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Історія ПрАТ «Ліктрави» починається у 1928 р. Починаючи з грудня 2011 р. новим власником мало прибуткового ПрАТ «Ліктрави» стала відома німецька компанія, відома як «Martin Bauer Holding». Який на той час був і сьогодні залишається глобальним лідером та одним з основних гравців в на ринку послуг з переробки натуральної лікарської сировини. Інвестиції «Martin Bauer Holding» не тільки відчутно вплинули на ріст прибутковості, а й дали можливість ПрАТ «Ліктрави» вийти та закріпитися на глобальному ринку, а також впровадити у власне виробництво нові і передові технології.

Інформацію про діяльність ПрАТ «Ліктрави»

Таблиця 2.1

Загальна організаційно-економічна інформація про ПрАТ «Ліктрави»

Повне найменування	Приватне акціонерне товариство «Ліктрави»
Ідентифікаційний код за ЄДРПОУ	00481181
Організаційно-правова форма	Акціонерне товариство
Місцезнаходження	Житомирська Корольовський район р-н 10001 м. Житомир Шосе К
КАТОТТГ	18040190010281147
Середньооблікова чисельність працівників	працівників
Середньорічна вартість обротних засобів	192400,0 тис.грн
Середньорічна вартість основних засобів	95674,0 тис.грн

Джерело: побудовано за даними статистичної звітності ПрАТ «Ліктрави».

Основними видами виробничого процесу ПрАТ «Ліктрави» за КВЕД-2010 є: виробництво основних фармацевтичних продуктів, препаратів і матеріалів; оптова і роздрібна торгівля виробленими фармацевтичними товарами в спеціалізованому магазині;

47.73 Роздрібна торгівля фармацевтичними товарами в спеціалізованих магазинах.

Спочатку дослідимо напрямки вкладання фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави», для чого в додатку Б.1 дослідимо структуру та динаміку майна ПрАТ «Ліктрави». Помічаємо, що на кінець 2021 р. вартість майна в розпорядженні ПрАТ «Ліктрави» становила 3270716 тис.грн., тобто за звітний період майно ПрАТ «Ліктрави» коштувало більше на 74677 тис.грн. чи на 29%. На кінець 2021 р. сума вкладених фінансових ресурсів у майно в необоротних активах ПрАТ «Ліктрави» рівна 113225 тис. грн (це 34,6% від всього майна) що більше 2019 р. на 8040 тис.грн чи на 7,6 тис.грн. На кінець 2021 р. сума вкладених фінансових ресурсів у майно в оборотних активах ПрАТ «Ліктрави» рівна 213690 тис. грн (це 65,4% від всього майна) що більше 2019 р. на 8040 тис.грн чи на 7,6 тис.грн. Оборотні активи на кінець 2021 р. коштували 503903 тис.грн, тобто вартували більше на 66481 тис.грн. чи на 45,2%, а в структурі активів ПрАТ «Ліктрави» їх частка зменшилась на 7,0%.

Аналіз ліквідності балансу в додатку Б.2 показує, у якій мірі ПрАТ «Ліктрави» здатен розплатитися по короткострокових зобов'язаннях поточними активами. Найбільш ліквідні активи ПрАТ «Ліктрави» є меншими від найбільш строкових зобов'язань в 2019 р. на 34777тис. грн., в 2020 р. на 27816 тис. грн., а в 2021 р. на 83512 тис.грн. Активи, що швидко реалізуються перевищують короткострокові пасиви в 2019 р. на 63223 тис. грн., в 2020 р. на 63223 тис. грн., а в 2021 р. на 99317 тис.грн. Активи, що повільно реалізуються є вищими від довгострокових фінансових ресурсів в 2019 р. на 72581 тис. грн., в 2020 р. на 65423 тис. грн., а в 2021 р. на 99317 тис.грн. Активи, що важко реалізуються є меншими постійних фінансових ресурсів в 2019 р. на 101087 тис. грн., в 2020 р. на 119387 тис. грн., а в 2021р на 127069 тис.грн. Отже, активи ПрАТ «Ліктрави» залишаються ліквідними.

Далі проведемо оцінку складу структури фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави», яка полягає в порівнянні залишків окремих статей пасиву балансу між собою на кінець кожного року періоду, охопленого дослідженням, щоб отримати уявлення про зміни, в джерелах фінансування Відображені дані в додатку Б.3 свідчать, що ПрАТ «Ліктрави» є фінансово стійким

підприємством, так як більшу частину його фінансових ресурсів складає власний капітал. На кінець 2021 р. у загальній вартості фінансових джерел з яких сформовано майно підприємства 73,5% належить власному капіталу, а 26,5% залученим коштам. В структурі фінансових ресурсів частка власного капіталу зменшується, а позичених коштів зростає: за 2020 р. на 0,5%, а за 2021 р. на 7,7%, а за період дослідження на 8,2%. Загальна сума фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави» в 2021 р. рівна 327071 тис.грн, що перевищує показник 2019 р. на 74677 тис.грн, чи на 29,6%. Вартість власного капіталу ПрАТ «Ліктрави» в 2021 р. рівна 240450 тис.грн, що перевищує показник 2019 р. на 34178 тис.грн. чи на 16,6 %. Поточні зобов'язання в кінці 2021 р. були залучені в сумі 86590 тис.грн, що більше рівня в 2019 р. на 40494 тис.грн чи на 87,8%.

Проаналізуємо структуру власних фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави» в додатку Б.4. Власний капітал ПрАТ «Ліктрави» за період дослідження зріс, а основними складовими власного капіталу у 2021 р. були такі види капіталу: додатковий капітал – 41535 тис.грн чи 17,3 % від власного капіталу; нерозподілений прибуток – 195495 тис.грн чи 81,3 % від власного капіталу. Беззаперечним основним джерелом формування власного капіталу ПрАТ «Ліктрави» є нерозподілений прибуток.

В додатку Б.5 дослідимо структуру залучених фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави». Найбільше ПрАТ «Ліктрави» залучено фінансових ресурсів постачальників і підрядників: в 2021 р. сума залучень становила 43739 тис.грн чи 50,5%. Поточні забезпечення в 2021 р. рівні 29837 тис.грн чи 34,5% від всіх поточних зобов'язань, а вся поточна заборгованість ПрАТ «Ліктрави» рівна 334641 тис.грн чи 70,2% від поточних зобов'язань.

Загальна сума фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави» зросла, а виникаючі обмежені можливості залучення власного капіталів компенсуються завдяки залученню позикових коштів, що дозволяє підтримувати високу конкурентоспроможність.

2.2. Досягнутий рівень управління фінансовими ресурсами ПрАТ «Ліктрави»

Про ефективність використання фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави» може свідчити отримання ним прибутку, також слід пам'ятати, що доходи і витрати впливають на фінансовий результат підприємства.

Проаналізуємо динаміку і склад доходів ПрАТ «Ліктрави» в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка і склад доходів ПрАТ «Ліктрави»

Показник	2019 рік		2020 рік		2021 рік		2021 рік до 2019 року	
	тис. грн	у %	тис. грн	у %	тис. грн	у %	+, -	у %
Чистий дохід від реалізації	248074	84,8	280587	82,1	331826	87,49	83752	133,8
Інші операційні доходи	43821	15,0	60287	17,6	44067	11,62	246	100,6
Інші доходи	510	0,2	711	0,2	3390	0,9	2880	664,7
Всього доходів	292405	100,0	341585	100,0	379283	100,0	86878	129,7

Джерело: розраховано за даними статистичної звітності ПрАТ «Ліктрави».

Дані табл. 2.2 показують, що доходи ПрАТ «Ліктрави» зросли на 86878 тис.грн. чи на 29,7% і в 2021 р. становили 379283 тис.грн. В структурі доходів виробника за 2021 р. питома вага реалізаційних доходів становила 87,49%, що більше 2019 р. на 2,6%.

Проаналізуємо динаміку і склад витрат ПрАТ «Ліктрави» в табл. 2.3. Дані табл. 2.3 показують, що витрати ПрАТ «Ліктрави» збільшилися на 80163 тис.грн. чи на 29,5% і в 2021 р. становили 352334 тис.грн. Найбільш відчутно на зростання витрат компанії вплинув ріст собівартості реалізованої продукції та збутових витрат: відповідно збільшення витрат в 2021 р. порівняно 2019 р. на 16868 тис.грн чи на 16,3% і на 1793 тис.грн чи на 5,8%. За 2021 р. питома вага собівартості реалізації в структурі витрат становила 34,1%, що відповідно менше на 3,8%.

Таблиця 2.3

Динаміка і склад витрат ПрАТ «Ліктрави»

Показник	2019 рік		2020 рік		2021 рік		2021 р. до 2019 р.	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	+, -	в %
Собівартість реалізації	103273	37,9	109986	33,9	120141	34,1	16868	116,3
Адміністративні витрати	30800	11,3	34773	10,7	32593	9,3	1793	105,8
Витрати на збут	101901	37,4	130838	40,3	155524	44,1	53623	152,6
Інші операційні витрати	31104	11,4	44017	13,6	35556	10,1	4452	114,3
Фінансові витрати	101	0,0	1	0,0	154	0,0	53	152,5
Інші витрати	131	0,0	280	0,1	2385	0,7	2254	1820,6
Податок на прибуток	4861	1,8	4461	1,4	5981	1,7	1120	123,0
Всього витрат	272171	100,0	324356	100,0	352334	100,0	80163	129,5

Джерело: розраховано за даними статистичної звітності ПрАТ «Ліктрави».

Проаналізуємо формування фінансового результату ПрАТ «Ліктрави» за «Звітом про сукупний дохід» в додатку Б.6.

Фінансовий результат ПрАТ «Ліктрави» в 2021 р. становив 26949 тис.грн. прибутку, що краще 2019 р. на 6715 тис.грн чи на 33,2%, оскільки в 2019 р. було отримано 20234 тис.грн. прибутку. З точки зору прибутковості ефективність використання фінансових ресурсів зросла.

У процесі прийняття рішень сучасним ПрАТ «Ліктрави» можна виділити кілька сфер прийняття управлінських рішень: сфери вибору, пов’язані з фінансовим капіталом: придбання капіталу та формування його структури; розподіл капіталу, ефективне використання його обсягу та способу зв’язку з іншими суб’єктами ринку; управління ризиками, тобто обсяг ризику залучення капіталу, оцінка його негативних наслідків, можливість та ступінь захисту від нестабільності основних параметрів ринку.

Кожну з цих сфер в ПрАТ «Ліктрави» розглядають в залежності від виду діяльності, що ведеться, розрізняючи операційну, інвестиційну та фінансову діяльність.

Оперативні рішення пов'язані зі специфікою діяльності ПрАТ «Ліктрави» та її приналежністю до конкретної галузі. У цій групі рішень можна виділити незалежні від підприємства сфери вибору, що випливають з характеристик його реальної сфери, що визначає індивідуальний профіль

ризику, і рішення, що підлягають вільному формуванню (наприклад, пов’язані з ринковою позицією підприємств).

Операційні рішення ПрАТ «Ліктрави» в основному пов'язані зі зміною та рівнем: операційного прибутку, грошових потоків від операційної діяльності, оборотних активів та джерел їх фінансування. Це вимагає більш широких оцінок у зв'язку з: конкурентною позицією підприємства на ринку, ціновою політикою, масштабом міжнародної діяльності, свободою вибору структури продукції з урахуванням виробничих потужностей і потреб ринку.

Рішення ПрАТ «Ліктрави» щодо структури капіталу, що впливає на рівень фінансового ризику, пов’язані з вибором співвідношення власний і позиковий капітал як наслідок оптимізації структури капіталу. У цій сфері проблемою прийняття рішень є: оцінка межі рентабельності використання боргу, що виникає в результаті зв'язку прибутковості активів із вартістю позикового капіталу, вибір рівня фінансового важеля, вибір інструментів залучення капіталу та їх фінансові наслідки (щодо ресурсів, доходів, витрат, грошових надходжень і відтоків), визначення вартості капіталу; це параметр рішення, який відповідає рівню фінансового ризику, водночас є сполучною ланкою між довгостроковими рішеннями та доходом власників.

Інша група рішень ПрАТ «Ліктрави» пов'язана з вибором напряму розміщення капіталу з урахуванням очікуваної норми прибутку та прийнятого рівня ризику. Інвестиційні рішення стосуються в основному напрямку розвитку і служать реалізації прийнятих ринкових стратегій. Це стосується, зокрема, наступних ситуацій, пов’язаних з різним використанням капіталу:

Ефективність управління фінансовими ресурсами оцінимо за допомогою золотого балансу чи золотих правил фінансування, який наведено в додатку Б.7. Порушувати золоте фінансове правило небезпечно, але це не стосується ПрАТ «Ліктрави». Дані таблиці показують, що в 2021 р. підприємство дотрималося всіх золотих правил фінансування. Отже, висока залученість власного капіталу зробила фінансове становище досліджуваної компанії більш стабільним і безпечним.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПРАТ «ЛІКТРАВИ»

3.1. Шляхи оптимізації структури фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави»

Для покращення формування та використання фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави» доцільно:

- по-перше: звернути особливу увагу до оптимізації структури капіталу ПрАТ «Ліктрави» шляхом управління величиною ефекту фінансового левериджу. Для цього необхідно визначати рентабельності власного капіталу ПрАТ «Ліктрави» при різних значеннях фінансового важеля.

- по-друге: звернути увагу на оптимізацію структури капіталу ПрАТ «Ліктрави» за критерієм мінімальної його вартості. Даний процес оптимізації передбачає розрахунок середньозваженої вартості капіталу за всіма обраними варіантами залучення.

- по-третє: необхідно в ПрАТ «Ліктрави» звертати увагу на поділ грошових потоків за основними видами діяльності. При здійсненні управління грошовими потоками в ПрАТ «Ліктрави» основною є розробка заходів щодо стимулювання зростання чистого грошового потоку від кожного з видів діяльності ПрАТ «Ліктрави».

- по-четверте: впроваджувати сучасні тактичні і стратегічні підходи щодо управління формуванням й використанням фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави». Саме таке поєднання дозволить ПрАТ «Ліктрави» досягти довгострокової результативності та ефективності і мати стійке фінансове забезпечення;

- по-п’яте: проводити моніторинг беззбитковості як окремих виробництв так і ПрАТ «Ліктрави» в цілому.

Методику оптимізації структури капіталу ПрАТ «Ліктрави» доцільно побудувати у два етапи: перший – проведення фінансового аналізу структури

капіталу; другий – розглядання інтегрованих шляхів оптимізації структури капіталу додаток В.1.

Формування структури капіталу ПрАТ «Ліктрави» вимагає встановлення компромісу між ризиком і нормою прибутку, що дозволяє знайти оптимальне співвідношення між зовнішнім і власним капіталом, тому основними завданням є забезпечення умов, за яких ПрАТ отримуватиме максимальний ефект від власного чи залученого капіталу.

Отже, для формування оптимальної структури капіталу ПрАТ «Ліктрави», що працює в умовах розвитку фінансових ринків, підвищеного ризику та невизначеності, повинні враховувати зміни, що відбуваються в сучасному підході до управління фінансами. Це ставить підприємства перед новими проблемами прийняття рішень. Це стосується не тільки можливості вибору конкурентоспроможних джерел, форм та інструментів залучення капіталу та його розміщення, а й зміни концепції функціонування.

3.2. Удосконалення управління фінансовими ресурсами ПрАТ «Ліктрави»

Основами сучасного управління фінансовими ресурсами ПрАТ «Ліктрави» можуть стати:

- розподіл фінансових ресурсів на фінансування процесів розвитку, пов’язаних із прийнятою стратегією розвитку компанії, підвищення його конкурентоспроможності та збереження позицій на ринку;
- спрямування фінансових ресурсів для здійснення фінансових інвестицій, включаючи зв'язки з іншими суб'єктами господарювання;
- основним інструментом таких рішень може бути свідома концентрація фінансових ресурсів, усунення конкуренції, досягнення ефекту синергії, у тому числі збільшення вартості в результаті кращого використання ресурсів компаній, що об’єднуються;

- спрямування фінансових на фінансування оборотних активів, поліпшення фінансової ліквідності, зміна стратегії фінансування поточних потреб компанії;
- розподіл капіталу для реструктуризації компанії, включаючи санаційне фінансування, обмеження наслідків фінансової кризи;
- використання нових підходів до аналізу фінансових ресурсів компанії;
- проведення локального прогнозування для оцінки очікуваного розвитку динаміки фінансових ресурсів у прогнозованому періоді.

Впровадження будь-якого вищевикладеного рішення чи поєднання декількох рішень, підвищать ефективність управління фінансовими ресурсами ПрАТ «Ліктрави».

За таких умовах, на мій погляд, доцільно рекомендувати ПрАТ «Ліктрави» з метою уникнення проблем, пов’язаних із застосуванням методичних підходів та прийомів фінансового аналізу, так і покращення організації його здійснення компанією:

- по перше: проводити декілька разів на рік оцінку найважливіших показників забезпеченості і використання фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави» (індивідуальний підхід до визначення найголовніших показників);
- по друге: розробляти нові методи оцінки управління фінансовими ресурсами ПрАТ «Ліктрави»;
- по третє: удосконалювати інформаційно-методичне забезпечення фінансового управління ПрАТ «Ліктрави» фінансовими ресурсами;
- по четверте: адаптувати закордонні методики аналізу фінансових ресурсів до мети ПрАТ «Ліктрави»;
- по-п’яте: проводити методичні семінари для осіб, відповідальних за управління фінансами ПрАТ «Ліктрави»;
- по-шосте: потрібно створити таку систему показників для оцінки фінансового забезпечення ПрАТ «Ліктрави», яка буде відображати фінансовий стан компанії у довгостроковій перспективі.

Рішення, які приймаються в ПрАТ «Ліктрави», стосуються майбутнього. У сфері управління фінансами ПрАТ «Ліктрави» фінансові менеджери всебічно аналізують його майбутнє. Вони розглядають умови, в яких буде працювати компанія. Тому менеджери підприємства повинні використовувати прогноз, як засіб підтримки процесу управління, який дозволить їм раціонально обґрунтувати свій вибір. Предметом прогнозування виберемо фінансові ресурси ПрАТ «Ліктрави», їх прогноз створимо на основі вихідних прогнозів власного та залученого капіталу. Прогнозування суми фінансових ресурсів проведемо в середовищі «ексель». Прогноз власного капіталу показано на рис. 3.1.

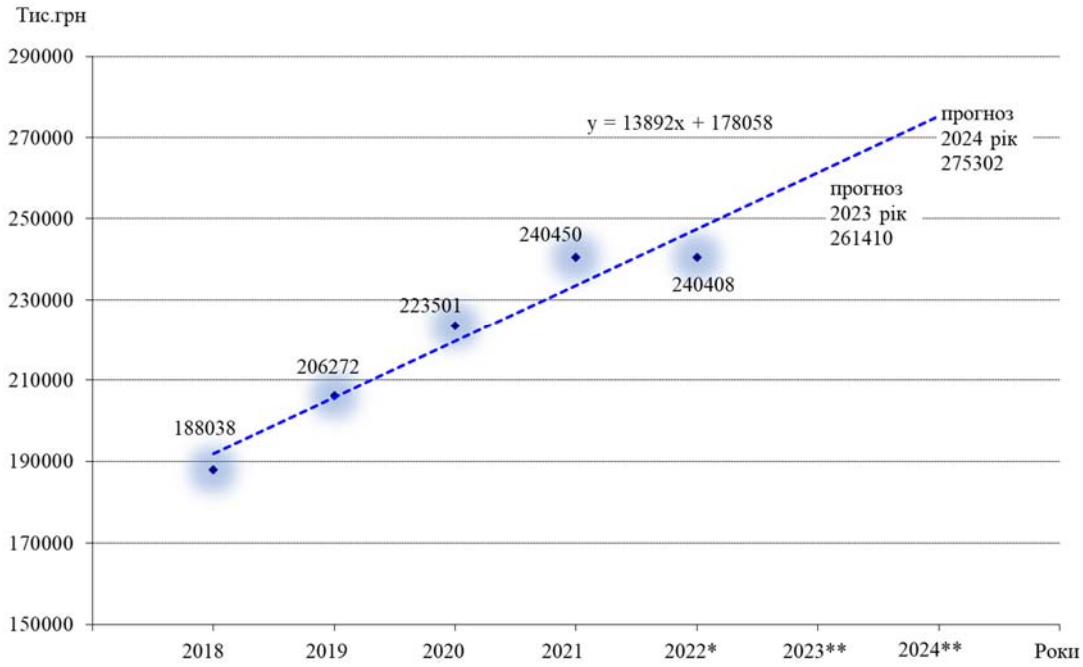

Рис. 3.1. Прогноз власного капіталу ПрАТ «Ліктрави»

* попередні дані, **прогноз.

Прогноз позикового капіталу показано на рис. 3.2.

Для прогнозу використано дані фінансової звітності (форма 1) ПрАТ «Ліктрави» за 2018-2021 роки, а також попередні дані за 2022 р.. Враховано факт, що згідно попередніх даних підприємство позбулося довгострокових зобов’язань. Прогнозування проведено методом лінійного тренду.

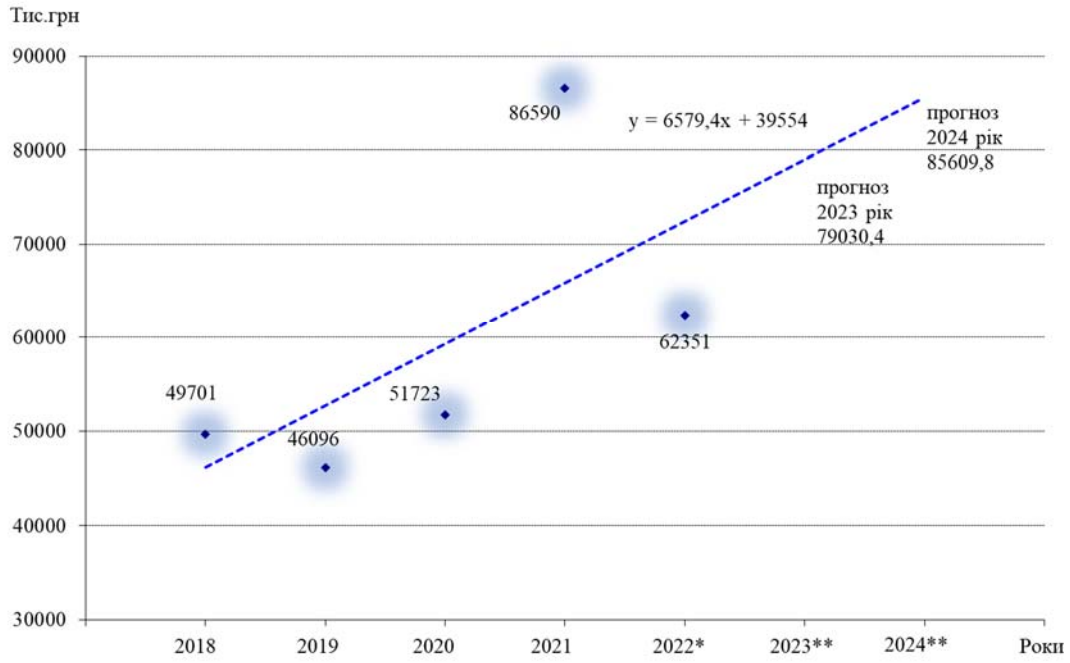

Рис. 3.2. Прогноз залученого позикового капіталу ПрАТ «Ліктрави»

* попередні дані, **прогноз.

Отримані дані групуємо в табл. 2.4, щоб розрахувати загальну суму фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави».

Таблиця 2.4

Прогноз фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави»

Показники	2023 рік		2024 рік	
	тис. грн	%	тис. грн	%
Власні фінансові ресурси	261410	76,8	275302	76,3
Залучені фінансові ресурси	79030	23,2	85610	23,7
Всього	340440	100,0	360912	100,0

Джерело: розраховано за даними статистичної звітності ПрАТ «Ліктрави».

Зауважимо, що розрахунок прогнозу вартості фінансових ресурсів є лише невизначеною, але прийнятною версією майбутніх економічних подій ПрАТ «Ліктрави» не може розглядатися як «досконала визначеність»,

Проведені розрахунки показують, що за умови стабілізації ситуації в Україні ПрАТ «Ліктрави» до кінця 2024 р. матиме 275302 тис.грн власного капіталу (76,3% від всіх фінансових ресурсів) і 85610 тис.грн залученого капіталу (23,7% від всіх фінансових ресурсів), а загальна сума фінансових ресурсів компанії буде рівна 360912 тис.грн. Робимо висновок, що в

найближчій перспективі ПрАТ «Ліктрави» забезпечене фінансовими ресурсами.

Проведений фінансовий прогноз повинен в подальшому стати предметом галузевих, макроекономічних і стратегічних коригувань, а також знань та досвіду фінансового директора ПрАТ «Ліктрави».

Проведений фінансовий прогноз доповнює інформацію, отриману після аналізу наявності та використання фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави». Це, свого роду, наступний крок інформування про можливі майбутні події в ПрАТ «Ліктрави».

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Проведене дослідження дало можливість зробити наступні висновки і пропозиції:

1. Результатом формування фінансових ресурсів є їх перевтілення у капітал підприємства, який з погляду аналізу може розглядатися як оцінка пасивів чи іншими словами джерел формування активів. Фінансові ресурси як об'єкт управління залежно від джерела залучення поділяються: на власні, позикові та залучені.

2. На підприємстві система управління фінансами будується в залежності від організаційно-правової форми підприємства та його контрагентів, позицій на ринку по відношенню один до одного, законодавчої чи ринкової ситуації. До факторів, що впливають на управління фінансами, є: масштаб діяльності підприємства, склад та структура його активів, співвідношення основних та оборотних коштів, галузеві особливості та технологія виробництва, забезпеченість власним капіталом, структура позикового фінансування, рентабельність виробничої діяльності та ін.

3. Загальна сума фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави» в 2021 р. рівна 327071 тис.грн, що перевищує показник 2019 р. на 74677 тис.грн, чи на 29,6%. Вартість власного капіталу ПрАТ «Ліктрави» в 2021р. рівна 240450 тис.грн, що перевищує показник 2019 р. на 34178 тис.грн. чи на 16,6 %. Поточні зобов’язання в кінці 2021 р. були залучені в сумі 86590 тис.грн, що вище показника 2019 р. на 40494 тис.грн чи на 87,8%.

4. Висока залученість власного капіталу зробила фінансове становище досліджуваного підприємства більш стабільним і безпечним. Загальна сума фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави» зросла, а виникаючі обмежені можливості залучення власного капіталів компенсуються завдяки залученню позикових коштів, що дозволяє підтримувати високу конкурентоспроможність.

5. Для підтримки фінансової безпеки ПрАТ «Ліктрави» пропонуємо створення коротко- та довгострокових стратегій фінансування на основі детального поточного і майбутнього аналізу фінансових ресурсів від яких значною мірою залежить прибутковість бізнесу

6. Проведені розрахунки показують, що за умови стабілізації ситуації в Україні ПрАТ «Ліктрави» до кінця 2024 р. матиме 275302 тис.грн власного капіталу (76,3% від всіх фінансових ресурсів) і 85610 тис.грн залученого капіталу (23,7% від всіх фінансових ресурсів), а загальна сума фінансових ресурсів компанії буде рівна 360912 тис.грн. Робимо висновок, що в найближчій перспективі ПрАТ «Ліктрави» буде забезпечене фінансовими ресурсами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бездітко О. Є., Слоїкова М. А. Аналіз складу і структури фінансових ресурсів ПрАТ «Ліктрави»: *матеріали збірника Всеукраїнської науково-практичної конференції* «Економіка та підприємництво в умовах сучасних викликів», 01 лютого 2023 р. Житомир: Поліський національний університет, 2023. С. 237-241.

2. Бездітко О. Є., Слоїкова М. А. Моделі фінансування бізнесу. Механізми управління розвитком територій: *збірник. наукових праць у 2 ч.* Ч. 2. Житомир: Поліський національний університет, 2022.

3. Біляк Ю. В., Старюк В. В. Діагностика фінансового стану підприємства в системі контролінгу. *Ефективна економіка*. 2022. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_7_21 (дата звернення 04.04.2023).

4. Бортнікова М. Г., Чиркова Ю. Л. Формування концептуальної моделі управління фінансовими ресурсами підприємства у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 10(1). С. 9-12.

5. Бровко Л. І., Бровко Є. І., Крижановський О. О. Формування фінансових ресурсів підприємств в умовах нестабільності. *Економіка та держава*. 2019. № 9. С. 57-63.

6. Василішин С. І. Теоретико-практичні засади формування фінансових ресурсів у системі економічної безпеки аграрних підприємств. *Вісник ХНАУ*. 2018. № 1. С. 123-131.

7. Великих К. О. Окремі аспекти управління фінансовими ресурсами підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2020. № 5(2). С. 122-127.

8. Гавриленко Т. В. Фінансове забезпечення діяльності підприємств в сучасних умовах. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука*" . 2016. № 12(2). С. 47-48.

9. Годящев М. О. Організаційна складова управління діловою активністю підприємств: сутність та інструменти. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2017. № 2. С. 14-23.

10. Гресик В. В. Цюпка, А. Б., Щігель Ю. М. Методичні аспекти ділової активності підприємства. *Економіка і управління*. 2019. № 3. С. 36-43.

11. Гриценко Л. Л., Деркач Л. С. Дослідження формування та використання фінансових ресурсів корпоративного підприємства. *Вісник Сумського державного університету*. 2021. № 2. С. 79-87.

12. Денисюк О. М., Ковальчук С. П. Аналітичне забезпечення фінансового менеджменту підприємства. *Інноваційна економіка*. 2018. № 7-8. С. 154-159.

13. Диба О. М. Фінансові ресурси інноваційно активних підприємств в Україні. *Наукові праці НДФІ*. 2016. Вип. 4. С. 102-112.

14. Дранус В. В., Биченко Є. О. Оцінка ефективності управління фінансовими ресурсами фармацевтичних підприємств. *Modern economics*. 2022. № 36. С. 51-58.

15. Дубинська О. Розробка методичних рекомендацій щодо визначення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства на основі розрахунку показників його фінансового стану. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics.* 2022. Вип. 2. С. 109-116.

16. Євсєєва О. О., Анікіна О. С., Нікуліна С. В. Актуальність формування універсального підходу до оцінки фінансового стану підприємства на основі показників форм фінансової звітності. *Економічний простір.* 2019. № 148. С. 129-143.

17. Євчук Л. А. Окремі аспекти управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах кризи. *Вісник ХНАУ*. 2014. № 6. С. 13-19.

18. Запша Г. М., Писаренко В. В., Лишенко М. А., Кукса І. М. Моделювання системи фінансово-логістичного менеджменту капіталізації інноваційно-безпечного бізнесу за маркетингових змін конкурентного

міжнародного середовища в умовах діджиталізації. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2022. № 4. С. 91-98.

19. Качула С. В., Погорелов Б. В. Ліквідність як характеристика фінансового стану сільськогосподарського підприємства. *Агросвіт*. 2022. № 22. - С. 40-45..

20. Копилюк О. І., Тимчишин Ю. В., Музичка О. М. Фінансова стійкість у системі забезпечення економічної безпеки підприємства. *Бізнес Інформ*. 2021. № 3. С. 81-87.

21. Котик О. В., Бояр О. Л. Сутність, особливості формування та використання фінансових ресурсів підприємства. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. *Економічні науки.* 2018. Вип. 2. С. 69-78.

22. Купріна Н. М., Баранюк Х. О. Забезпечення фінансування діяльності підприємств харчової промисловості: моніторинг та регулювання. *Інноваційна економіка*. 2016. № 1-2. С. 182-186.

23. Куцай Н. С., Демчук В. О. Сутність, задачі та етапи управління фінансовим станом підприємства. *Modern economics*. 2021. № 25. С. 92-97.

24. Левкович О. В., Калашнікова Ю. М. Управління фінансовими ресурсами банку. *Ефективна економіка*. 2022. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_11_38 (дата звернення 01.05.2023).

25. Леось О. Ю., Коваль І. С. Механізми формування фінансових ресурсів підприємств. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe(дата звернення 01.05.2023).

26. Лях І.О. Концептульні основи управління фінансово-економічною діяльністю підприємств на основі адаптивно-реноваційного підходу. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2014. № 2 (26). с. 108-114.

27. Малій О. Г., Ріяка Т. Ю. Прогнозування фінансового стану підприємства та діагностика банкрутства. *Креативний простір*. 2023. № 11. С. 55-57.

28. Малій О. Г., Сизикова Н. В. Залучення банківських кредитів для формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств. *Креативний простір*. 2023. № 12. С. 50-51.

29. Маслиган О. О., Коробович Л. П., Кулініч Т. В. Проєктування інформаційно-організаційних ресурсів фінансового потенціалу виробничого підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 18. С. 18-24.

30. Олійник Т. О., Матєйченко А.Ю. Методи оцінки фінансового стану та ефективності використання ресурсів підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії.* 2018. Вип. 5. С. 119-123.

31. Пилип'як О. В. , Майор О. В., Попович Ю. Г. Теоретичні аспекти формування і використання фінансових ресурсів на підприємстві в сучасних умовах. *Економіка і управління*. 2022. № 1. С. 88-95.

32. Ромашко О. М., Бариляк В. О. Теоретичні засади формування механізму управління фінансовими ресурсами підприємства. *Бізнес Інформ*. 2019. № 5. С. 180-184.

33. Русіна Ю. О., Левчишина А. Г. Формування фінансової стратегії підприємства в сучасних умовах ведення бізнесу. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"* . 2019. № 12. С. 9-13.

34. Сафонов Ю. М., Патинська М. М. Концептуальні аспекти управління фінансовими ресурсами установи соціального спрямування *Ефективна економіка*. 2015. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_10_4 (дата звернення 01.05.2023).

35. Сінанович Д. Е. Теоретичні підходи до визначення економічної сутності поняття "фінансові ресурси". *Управління розвитком*. 2014. № 10. С. 87-89.

36. Слободянюк Н. О., Шокер Р. І.Управління ресурсним потенціалом у контексті механізму фінансової безпеки підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 39. С. 245-250.

37. Східницька Г., Содома Р. Оптимізація процесу управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання. *Вісник Львівського національного аграрного університету*. 2018. № 25. С. 65-69.

38. Тітенко З. М., Сукач І. П., Конончук Н. Л. Управління фінансовими ресурсами підприємства. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"* . 2021. № 13. С. 11-15.

39. Томчук О. Ф., Левчук М. С. Критерії оцінювання і прогнозування фінансового стану та результатів діяльності підприємства. *Молодий вчений*. 2019. № 9(2). С. 480-486.

40. Тохтамиш Т. О., Мірошниченко Я. М. Аналіз сучасного стану фінансових ресурсів підприємств України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 12(2). С. 29-33.

41. Чернишова Л. В. Аналіз джерел фінансово-інвестиційної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу. *Modern economics.* 2022. № 35. С. 141-148.